

**СТАТИЧНЕ І ДИНАМІЧНЕ В ГОВІРКАХ
НАДВІРНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**
*Л. Н. Кисляк, старший викладач кафедри загальноправових та гуманітарних
дисциплін Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету
«Одеська юридична академія» (Івано-Франківськ, Україна)*
e-mail :kyslyak.lesya73@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7552-9134

У статті зауважено, що з'ясування характеру, напрямів та стійкості змін окремих сегментів системи різних мовних рівнів можливе лише за умови визначення динамічних і статичних елементів у складі говірки. Зіставлено основні риси надпрутського (покутсько-буковинського) говору, описані в дослідженні К. Кисілевського на матеріалах, зібраних упродовж 1919–1940 р., та сучасних текстів, записаних у говірках Надвірнянщини під час польових експедицій.

Виявлено стан збереження фонетичних і морфологічних рис говірок Надвірнянського району Івано-Франківської області. З'ясовано, що більшість проаналізованих фонетичних і морфологічних рис є статичними; окремі явища демонструють затухання в говірках Надвірнянщини, оскільки тепер фіксуємо їх лише в мовленні людей старшого покоління; в окремих говірках виявлено явища, характерні для східної частини надпрутського говору.

***Ключові слова:** говірки Надвірнянщини, покутсько-буковинський говір, надпрутський говір, статика говірок, динамічні процеси в говірці.*

Актуальність. Мова – явище мінливе в просторі і часі. Вивчаючи динамічні процеси в говірках української мови, діалектологи виробили два підходи, які полягають у синхронічному одночасовому вимірі елементів у мовному просторі із залученням методів і даних лінгвістичної географії (праці Г. Мартинової [15], К. Глуховцевої [7], М. Бігусяка [1; 2], Л. Борис [3], Л. Тищенко [17], М. Волошиної [5] та ін.) та в розгляді статичних і динамічних елементів у їхньому історичному розвитку, коли зазнають аналізу окремі мовні факти, зафіксовані на різних проміжках часу (В. Михайленко [16], Д. Марєєв [14]). На думку П. Гриценка, у лінгвокартографуванні на передній план проступає географія (лінгвальний простір), а час виявлений як прихована ознака, що може бути окреслена відносно внаслідок інтерпретації релятивних характеристик; причому час залишається важливим детермінатором розширення чи звуження ареалу [9, с. 107], а з'ясування характеру, напрямів та стійкості змін окремих сегментів системи різних мовних рівнів можливе лише за умови визначення динамічних і статичних елементів у складі говірки чи діалекту загалом [7, с. 20].

Надійним джерелом вивчення процесів статички / динаміки будь-якого говору української мови є АУМ та регіональні атласи, збірники текстів, словники. Повторне обстеження говірок окремого ареалу дає змогу простежити внутрішньоговіркові процеси та виявити перспективи збереження говірки як системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки говірки Надвірнянщини постійно потрапляли в поле зору діалектологів, які вивчали говори південно-західного наріччя, шукали межі між говорами, що контактують саме на Надвірнянщині, описували говори Прикарпаття [2], Галичини [19], Передкарпаття [1] та ін., то окремі говірки Надвірнянського району представлені в діалектологічних працях на синхронному рівні. Статичні і динамічні елементи в їхньому історичному розвитку, зафіксовані на різних проміжках часу, поки що вивчені недостатньо й представлені в працях М. Лесюка [13] та С. Вакульчук [4].

Мета дослідження – виявити статичні та динамічні фонетичні й морфологічні риси покутських говірок Надвірнянщини.

Матеріали й методи. Джерелами дослідження стали матеріали описової праці К. Кисілевського про надпрутський говір, уміщені в 162 томі «Записок НТШ», власні польові записи, зібрані впродовж 2010–2019 рр. у говірках Надвірнянського району, що ввійшли до мережі говірок, обстежених К. Кисілевським. У передмові до студій у «Збірнику філологічної секції» укладачі зауважують, що Кость Кисілевський на підставі експедицій 1919–1940 рр. описав надпрутський говір, що досі був знаний як покутсько-буковинський [10, с. 3]. Дослідник проаналізував фонетичні, граматичні, акцентуаційні, синтаксичні та лексичні особливості 104-х говірок, із яких 9 належать до сучасного Надвірнянського району Івано-Франківської області. Вивчення різночасових записів живого говіркового мовлення вможливило за допомогою зіставного та описового методів простежити зміни, що відбулися в говірках протягом майже століття.

Результати дослідження та їх обговорення. Вивчаючи динаміку мовної системи, учені спостерегли, що для фонологічного, граматичного й лексико-семантичного рівнів діалектної мови характерна неоднакова міра відкритості. «Фонологічна система має закритий характер, морфологічна належить до маловідкритих, а лексико-семантична система є найбільш відкритою. А отже, потенційні можливості змін закладені в самих системах, передусім лексичній, а потім морфологічній і фонологічній» [7, с. 16]. Порівнюючи записи майже сторічної давнини, можемо припустити, що фонетичні і морфологічні особливості досліджуваних говірок збереглися більше, тому зосереджуємося на них.

У своєму дослідженні К. Кисілевський оперує поняттями «надпрутський говір», «західнонадпрутська група», «східнонадпрутська група», які необхідно пояснити. Надпрутським говором дослідник називав говір, який «належить до південно-західного діалекту української живої мови. Говорять ним «підгір'єни(є)» і «польеникьи» в басейні середнього Прута, від околиць Делятина (говірка Надвірнянського району Івано-Франківської області – Л. К) до околиць Могилева над Дністром. На півдні межує він із гуцульським, на півночі з наддністрянським, на заході з бойківськими говорами. Надпрутський говір для багатьох ізоглос є тільки посередньою ланкою між сусідніми: гуцульським і наддністрянським» [10, с. 9]. Дослідник описує спільні особливості, характерні для гуцульського, наддністрянського та надпрутського говорів, які поєднують їх у південно-західне наріччя. Проте, на думку К. Кисілевського, це окремий говір, який має власні особливості: «Деякі ізоглоси, що виводяться із сусіднього гуцульського говору, закінчують тут свої кола, схрещуючись із надпрутськими, інші виводяться із надпрутського та біжать на північ у Наддністров'я, захоплюючи там у свої орбіти наддністрянські околиці, або з'являючись тут і там на розкинутих мовних островах» [10, с. 9].

Отже, ідеться про покутсько-буковинський говір, який «має ряд спільних рис із сусідніми наддністрянськими, гуцульськими і бойківськими говірками. Найближчий він до наддністрянського говору, що дає підставу визначити його як перехідний між буковинським і наддністрянським, але на основі буковинського. Як засвідчують дані попередніх досліджень, зокрема картографовані матеріали *Атласу української мови* (т. 2), межі покутсько-буковинського говору, особливо північна і південно-західна, окреслені не досить чітко і становлять різної ширини смугу, яка охоплює діалектну територію на Лівобережжі Дністра (умовно) від Делятина (Надвірнянського р-ну – Л. К) до Могилева-Подільського і до стику з Румунією та Молдовою» [<http://litopys.org.ua/ukrmova/um175.htm>].

У надпрутському говорі К. Кисілевський виокремлює західнонадпрутську і східнонадпрутську групи. Західнонадпрутська група говірок займає ареал, який у говірках Надвірнянського району автор окреслює на півночі лінією Волосів – Перерісль – Надвірна; на півдні Делятин – Заріччя – Білі Ослави – Чорний Потік – Чорні Ослави; на заході Битків – Пасічна, зауважуючи, що Зелена, Рафайлова, та Дора розміщені на межі Гуцульщини й мають гуцульські ознаки. Отже, покутсько-буковинський (надпрутський) говір клиноподібно зі сходу заходить на Надвірнянщину й «виявляє тенденції до

наддністрянського говору» [10, с. 10]. Свої завдання в цій статті вбачаємо не у вивченні меж між говорами, що контактують, а у виявленні стану збереження фонетичних та морфологічних рис досліджуваних нами говірок.

На початку минулого століття в говірках диспалаталізованими були звуки [ц], [дз] у прикметникових суфіксах -цк-, -дзк-, -ц-, в іменниковому -ец: *отец, смалец, одовец* та ін. (тут і далі передаємо фонетичну транскрипцію, як у К. Кисілевського). У сучасних говірках таке явище збережене послідовно, як у тих, що ввійшли до мережі обстежуваних раніше говірок: *т'риц'іт' с'ім л'іт'іу в'ідбуу на поло'нинах // т'реба було до'їти в'іуц'і / ко'рови / ро'боти було ба'гато / худоби було ба'гато / по'сорок п'їит' ко'роу / по'п'їатсот о'вец* (Б-О); *т'реба моло'ко солодк'е заг'р'іти / намо'чити палиц' м'ізилний / так а'би було тепле / м'іш'їіут / ўно ї'мес'і / і так переби'вайут їго на шум* (Б-О); так і тих, які не були описані, але розташовані в ареалі, визначеному К. Кисілевським, наприклад, говірка села Максимець: *зак'іу Не'чесаний жиу / наї'буде про'шче'ний / не' знау Макси'мец' лиха в'ід г'раду // та'к'і файі прут / та'к'і туч'і не'р'їшчут / шо с' в'іта Божого не'видно* (Макс.); *Збе'ре'єлис'і ў Макси'мци стар'і з'вичайі / по' в'ір'і* (Макс.).

К. Кисілевський зауважував, що диспалаталізація звука [ц] відбувається також перед закінченнями іменників жіночого роду в називному й знахідному відмінках: -ца, -цу. У всіх досліджуваних ним говірках загальнопоширеною була форма знахідного відмінка -цу, а форма називного -ца належить до східнонадпрутської групи говірок, у західнонадпрутських говірках форми на -ца в називному відмінку дослідник фіксує спорадично. У сучасних дослідженнях засвідчено стійкість цієї ознаки досліджуваних говірок: *Бог ми'н'і навир'нуу в'ітак одо'вицу з ди'тиноу / али їй'к'е вно' було м'іле* (Б-О).

На думку К. Кисілевського, у зв'язку з тенденцією диспалаталізування *сь* до *с* у займеннику *ся* відбувалася й диспалаталізація *сь* у *с* і в інших випадках. Дослідник наводив приклади із записів у говірках сс. Білі Ослави, Чорний Потік, Делятин і зауважував, що експансія ізофони диспалаталізованого звука [с] «пішла в західному і північному напрямках» [10, с. 13].

У сучасних говірках Надвірнянщини таке явище також фіксуємо, проте не так послідовно, наприклад, у коломийці, яку нам наспівав вівчар із села Білі Ослави: *ї'поло'нинко / гордо'винко / шчос так погор'діла // де ж ти с'воїу ї'худобочку ї'п'ід' зимку ї'по'діла* (Б-О). *Будз'їак за'кур'іу / пропус'каємо ч'ерез м'їасо'рубку / али се те'пер / а ко'лис били бра'їами / та'к'е їак мако'г'ін / али то'остре / то'ди ту б'риндз'у посо'лити / на т'риц'іт' к'іла п'їутора к'іла'соли / дати масла / то та'ка файна б'риндз'і в'їходить* (Б-О).

Використання коротких форм займенників у надпрутських говірках К. Кисілевський пояснював «підвищенням *ьа* до *ьу* до *ьі*», зауважуючи, що форми з *ньа* постійно вживані на Буковині, «а інші, підвищені фонетично явища маємо у цілому надпрутському говорі» [10, с. 14]. Такі давні короткі форми займенників тепер у говірках функціонують рідше, проте дуже поширений займенник *себе* в короткій формі: *Ко'рова ли'ш'їла на'поли с'воїе моло'ко їак да'вала за ден' ш'тири л'ітри моло'ка / то уна с'ї в'ідпа'сала / а їак було б'їіл'ше / то на'кажду л'ітру їшло в'іс'ім к'іла'будза* (Б-О); *Л'удина мерт'ва / а'серце б'їес'і ни'може с'ї в'р'вати / то їе страш'на смерт'* (Де).

У західнонадпрутських говірках (говірках частини Надвірнянщини) дослідник проводив ізофону варіанта займенника *сьа* – *сье*, яка охоплювала «лише деякі острови в околиці Делятина, де живе тепер варіант *сьі*» [10, с. 15]. Зауважимо, що в сучасних говірках цього ареалу послідовно вживаний варіант *с'і* в говірках, які були в мережі К. Кисілевського і які розташовані між ними. Наприклад: *п'ідог'р'ївайес'і до та'коїї тем'пера'тури їак ў ко'рови моло'ко / то'ди їе та'к'е зби'вало / се с'ї ўс'о переби'вайе / ўно с'ї ўс'ідає нас'п'ід* (Б-О).

К. Кисілевський називає *її*, *їе* з *їа* на початку складу характерною ознакою говірок східнонадпрутської групи говірок, зауважуючи, що «ізофона виводиться із гуцульського говору і тут закінчує свій круг, з'являючись знов аж у надбужанському та західнополіському; тільки деякі спорадичні випадки бувають теж у західнонадпрутській

групі та наддністрянському говорі» [10, с. 13], проте не наводить записів із жодної говірки Надвірнянщини. В окремих сучасних говірках нам удалося зафіксувати послідовне вживання *йі* на початку слова: *а ли йі-к-е вно було миле // Ми йік з'йілис'і з йіго мамоу / а в-ін йік с'кочиу на мене / йік обиче'т'у рукамі // Татку л'убиу / йа Вас ледве приж'диу'с'і* (Б-О); *Се було йікраз на мійсо'пусну суботу / тата в-іве'зли / та'к-иу в-ітер в-йіау* (Ч-О).

Постійною ознакою досліджуваних говірок є підвищення [а] до [и], наприклад: *дилеко* [с. 23]; *Геї мої // Не ч'і'паї н'і / бо ч'ис на ч'ису не сто'їт / аби т'і сма'га не в'т'ила* (Макс); *Заїшли до хати тий сти'тали тата / де йго син* (Пн.).

Статичною в досліджуваних говірках є зміна *-ья, -а* через *-ье, -е* до *-ы, -ье (і), -і* після м'яких приголосних [д], [т], [з], [с], [ц], [дз], [н], наприклад: *зови'цьі* (Б-О), *Поль'іни* (Ч-П), *фасу'льі* (Д) [10, с. 13]. Це засвідчують наші картографовані матеріали: *вис'іл'і* (всі населені пункти).

Дрібними явищами у фонетичній структурі досліджуваних говірок називає К. Кисілевський використання звукосполук *ир, ер, ір, ри, ро* на місці давніх *ръ, рь* та *ли, ло* з *ль* [10, с. 22]. Наші спостереження підтверджують, що таке явище, хоч відоме не в багатьох словах, проте послідовно і в усіх досліджуваних нами говірках Надвірнянщини: *к'ір'ниц'і, к'ер'ниц'і, кир'ниц'і, кир'ниц'а*.

Палаталізацію шиплячих приголосних, що відбувається послідовно в усіх позиціях, К. Кисілевський уважав ознакою східнонадпрутської групи, а в західнонадпрутській, до якої належать говірки Надвірнянщини, таке явище простежене спорадично, а що далі на північ, то воно рідше і то тільки перед звуками [е], [і], [и]. Із говірок західнонадпрутської групи дослідник наводить такі приклади: *шьепка* (Ч-П), *шьє, сушьє, заачьєли* (Д), проте подає й словоформи з непалаталізованими приголосними, уживані паралельно до словоформ із палаталізованими: *ныч'о, ш'о* (Д). Паралельні палаталізовані і непалаталізовані шиплячі функціонують у перехідних говірках, що належать, зокрема, до бойківського і наддністрянського говорів [10, с. 18]. Сучасні дослідження говірок західної надпрутської групи, за визначенням К. Кисілевського, засвідчують послідовну палаталізацію шиплячих приголосних перед [а], [и], [і], [е]: *З тойі жи'виц'і шо будза ва'р'ит / м'іш'ийут йо'го / в-і'так да'їут моло'ка солодкого і та'к-иу робиц'і: і сир / то с'і назива'є вурда* (Ч-О); *ко'лис' на Йур'і поли'валис'і / те'пер вже н'и // Ко'лис' д'й'ч'ита' баху'ри об-і'л':ийут / то мокрий / йак ж'иба* (Б-О); *і там йі'го хрис'тили / і в-ін при'йіау / і тог'ди за'ч'иу хрис'тити Кийі'ус'ку Рус' (Ч-П); пот'ім йак при'йшла ра'д'анс'ка влада йа робила у'л'іс'ництв'і / інка'сатором // л'іс'ництво ве'лик-е / Мику'личин / Йа'ремч'і / Ослави* (Де); *їзи'м-і їб'ирали ш'ип'к-и / та'к-і ба'ран'ич'і з овечойі во'їни / та'ка йак у' коза'к-іу / йак Ше'в'ченка мал'їут на порт'ретах* (Б-О).

Спостережено, що перед закінченнями *-и* в родовому чи знахідному відмінках іменників жіночого роду шиплячі не палаталізовані, як і кінцевий приголосний основи дієслів у 2 особі однини: *Ти не знайе'иу / йак ти кожний м'итер сти'сау // йак се ска'зала / а то йак'би палице'у шурну'у у не'чи* (Ч-П); як і перед [о] та [у]: *Тата в-і'везли у Моло'тоу'ску област' / Ко'синский рай'он / се'ло Чор'нушка* (Б-О); *в Йа'ремчу в-ізи'вайут // Йі'кис бу'у ма'йор* (Б-О).

На початку минулого століття в західнонадпрутській групі говірок аж до бойківської межі було поширеним явище палаталізації [р'] в іменниках із м'якими основами: *столье'рье, верх'нина* (Ч-П), *вер'х, по Дмит'р'у* (Б-О) [10, с. 19]. У сучасних говірках Надвірнянщини палаталізації [р'] ми не відзначили: *Най'б-і'л'шим з'наха'рем бу'у стар'ий Г'риг'ір* (Макс.); *І дивис':і // ўже про'йас'нило'с'і / дивис':і // б-і'л'їют си'нети від з'раду / бо там сипало / йак з р'еше'та бобом* (Макс.).

Серед морфем надпрутського говору, як і в сусідніх гуцульському та наддністрянському, найбільш статичним є префікс *ві-*: *вібрати, віб'є, віроби'у* (Б-О), *відношу'ва'у* (Ч-П) [10, с. 23]. Ця риса послідовно збережена в усіх досліджуваних говірках: *В-іве'ли вс'о се з с'тайн'і / нас поса'дили на ф'іру (тата / маму й ме'не / а се'стра в'т'ікла* (Пн); *А тато ни віри'у // В-з'и'у ме'не за руку / тий так ми в-йішли* (Пн); *Отут*

була ста|ра ха|та // Та|та в|і|везли у Си|бі|р / ли|ши|є|с|і|пес і к|і|т (Ч-О); ме|не мор|ду|ють по ш|ти|ри|ра|зи на т|иж|ден / в Йа|ремчу в|і|зи|вай|ут (Ч-О); Ко|ж|ди|й ма|у ка|п|і|л|ух т|ий ко|си|цу у ка|п|і|л|ус|і / ку|ж|ух / со|ро|чка ма|ла бу|ти в|і|шита (Б-О).

У досліджуваних говірках іменники жіночого роду І відміни в орудному відмінку однини послідовно мають закінчення -оу, -еу. Такі явища спостережено в минулому столітті в лексемах во|до|у, ко|р|бо|у, ли|ж|ко|у, во|ро|но|у (Б-О) [10, с. 24], а також у сучасних говірках Надвірнянщини: А й|ак мо|жна ме|не в|би|ти // Йа|ро|у пше|ни|це|у / на й|і|к|і бу|дут пра|вити два|на|ці|т| служ|б|і у ве|лі|к|і с|ві|та і два|на|ці|т|ма с|р|і|б|ни|ми во|ло|с|ка|ми / ш|чо ро|с|т|ут у те|бе в го|ло|ві (Б-О); Бу|у в|і|н за|мо|ж|ним га|з|до|у (Зел.); Йа|ка за фо|р|мо|у селе|з|ін|ка по гру|би|н|і / ши|ри|н|і / дов|жи|н|і й|ак до то|го м|і|с|ці та|ко|у і ма|є бу|ти зи|ма в то|ї ч|ис // Де т|ви|р|да / там бу|дут л|ут|і мо|ро|зи а де мн|і|ка / там бу|де в|і|д|ли|га / с|л|і|ко|т // Й|ак то|н|ка селе|з|ін|ка / то|н|ка зи|ма / а й|ак ка|ж|ут на к|і|н|ці гру|ба селе|з|ін|ка / то ў|же бу|де при к|і|н|ці гру|би|а зи|ма / бу|де хо|ло|д|н|і|ше (Мак.); а Не|чеса|ні| з в|і|ни|ком / з ко|чер|го|у / про|сто|во|ло|с|і| сто|ї|т на го|ро|д|і (Мак.).

Надпрутський говір, на думку К. Кисілевського, послідовно зберігав диференціацію на тверді і м'які іменникові основи, дослідник уважав це критерієм визначення меж між надпрутським і наддністрянським говорами, де сплутування основ є правилом [10, с. 12]. Він зафіксував у говірках Надвірнянщини в давальному відмінку іменників II відміни закінчення -ови, -єви: же|ни|хови, к|нь|є|зови (Ч-П). У досліджуваних нами говірках спостережено збереження цієї риси: Йа| ду|же д|и|ку|ю Бо|го|ви / д| в|і|ці| мн|і| с|і|м|ди|с|ит| ос|ми| р|і|к / йа од|ної д|ни|ни у л|і|кар|ні ни про|ле|ж|і|у (Б-О); на ко|ж|ну д|і|ну о|веч|ку да|ва|ло|с|і пі|ит| к|і|л|а буд|за то|му чо|ло в|і|ко|ви шо й|го в|і|ці| / а за йа|ло|ву н|і|чо ни да|ва|ли / лиш пла|ти|ли па|сту|хови за не|ї| (Б-О); а йа в|і|шо|у до ха|ти т|ий ка|жу та|то|ви (Ч-О).

Як рідкісне явище в надпрутському говорі К. Кисілевський фіксував залишки двоїни: дві|ей|ці, ро|ди|ч|є|ма (Б-О). Спорадично це явище спостерегли і ми в говірках Надвірнянщини: Бу|ли ба|н|де|ри / т|ий бу|ли стри|б|к|и (наш|і л|у|ди – ко|мсо|мо|ли) // Ў|ни ро|би|ли на дв|і ру|к|і (Ч-О); Ма|д|ари бу|ли на|г|і / за|би|ра|ли вс|о / ма|сло / мо|ло|ко / й|ай|ці / ху|до|бу / ге|т у|с|ич|ино (Сад.).

На початку минулого століття форми минулого часу із закінченнями -йем, -йес, -смо, -сте були широко вживані в надпрутських говірках: хо|ди|ли|сти (Зар.), хо|ди|ли|с|мо (Б-О) [10, с. 27]. У сучасних говірках зрідка відзначаємо такі форми в мовленні людей старшого покоління: з бу|ра|к|і|у й|і|ли|с|мо та|к|ий п|і|д|ч|і|с на|зи|ва|є|с|і / а бу|л|бу те|р|ли та|ку ли|шен| по|ми|ту (Пер.); Ро|би|ли|с|мо / й|ш|ли ў ко|л|госп з ма|мо|у / ма|м|і по|ма|га|ти лен б|ра|ти (Пер.); А й|ш|ли|с|мо вно|чи к|ра|сти бу|л|бу / ту шо ко|л|госп при|о|ра|у (Пер.); Не| год|ни|с|мо в|і|д| проси|ти / а|н|і в|і|д|мо|ли|ти (Сад.).

Дослідник К. Кисілевський відзначав однакове вживання в надпрутських говірках минулого століття форм протиставного сполучника але – але́ та а́ли [10, с. 28]. У сучасних надпрутських говірках переважає варіант але́ над варіантом а́ли: Буд|з й|ак за|кур|і|у / про|пус|ка|є|мо че|рез м|і|асо|руб|ку / а́ли се те|пер / а ко|ли|с би|ли бра|ї|а|ми / та|к|е й|ак ма|ко|г|ін / а́ли то о|стре / то|ди ту б|рин|д|зу по|со|ли|ти (Б-О); аби ни зро|би|є|с|і гу|с|т|і| / і вно так за|ва|ри|ці| / а́ли вно ма|є бу|ти р|і|д|ше й|ак ку|леш|і (Б-О); але́ в|і|да|у і ти ма|ло ми по|мо|же|ш / ш|че-с ма|лі| (Зел.); О|лек|са ш|че хт|і|у ш|чос| за|ті|та|ти / але́ за|ш|ум|і|у в|і|те|р|і д|і|до про|па|у (Зел.).

Висновки й перспективи. Зіставлення різночасових свідчень із говірок Надвірнянщини підтвердило думку дослідників про те, що фонологічна та граматична системи є найменш відкритими до змін. Більшість проаналізованих рис є статичними, зокрема фонетичні – диспалаталізація звуків [с], [ц], [дз] у прикметникових суфіксах -цк-, -дзк-, -ск-, -ц-, в іменниковому -ец; диспалаталізація [с'], підвищення [а] до [и], використання звукосполук ир, ер, ір, ри, ро на місці давніх рь, рь з рь та ли, ло з лъ, послідовна палаталізація шиплячих приголосних перед [а], [и], [і], [е]. Статичними є й окремі морфологічні особливості, зокрема префікс ві-, закінчення -оу, -еу в іменниках жіночого роду І відміни в орудному відмінку. Окремі явища демонструють поступове

затухання в говірках Надвірнянщини, зокрема, форми дієслів на зразок *ходилисти*, *ходили-смо* фіксуємо тепер лише в мовленні людей старшого покоління. В окремих говірках удалося засвідчити явища, характерні для східної частини надпрутського говору, що є новим для говірок Надвірнянщини.

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні динаміки говірок на лексико-семантичному рівні.

Список використаної літератури

1. Бігусяк М. В. Динаміка семантичної структури назв будівельних процесів, дій та їх виконавців у говірках передкарпатського ареалу. *Слово*. 2015. № 2. С. 76–85.
2. Бігусяк М. В. Динамічні процеси в аграрному дискурсі говірок Прикарпаття. *Волинь – Житомирщина*. 2015. Вип. 26. С. 18–28.
3. Борис Л. М. Динаміка тематичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Чернівці. 2015. 20 с.
4. Вакульчук С. П. До питання дослідження динаміки говірок. *Лінгвістика*. 2012. Вип. 1. Ч. 1. С. 50–58.
5. Волошинова М. О. Динаміка традиційної предметної лексики в українських східнослов'янських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2014. 20 с.
6. Гавадзин О. Я. Назви одягу, взуття, головних уборів, прикрас Покуття: структура, семантика, ареалогія : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2014. 20 с.
7. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослов'янських говірок : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2005. 364 с.
8. Гримашевич Г. І. Динаміка лексики одягу в говірках Середнього Полісся. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 133–139.
9. Гриценко П. Ю. Простір і час у лінгвістичній географії. *Проблеми сучасної ареалогії*. Київ : Наук. думка, 1994. С. 102–110.
10. Кисілевський К. Надпрутський говір. *Записки НТШ. Т. 162. Збірник філологічної секції*. Нью-Йорк – Париж, 1954. Т. 25. С. 8–50.
11. Костів О. Динаміка і статика в діалектних просторових конструкціях (на матеріалі II тому АУМ) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2003. 20 с.
12. Коць-Григорчук Л. Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору : монографія. Нью-Йорк-Львів, 2002. 268 с.
13. Лесюк М. П. Динамічні процеси в говорах Прикарпаття. *Мовознавство*. 2011. № 4. С. 22–35.
14. Мареев Д. А. Динаміка східнополіського діалекту : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. Київ, 2018. 255 с.
15. Мартинова Г. Статичне й динамічне у фонетичній і фонологічній системах північних середньонадніпрянських говірок. *Волинь – Житомирщина*. 2010. № 22 (2). С. 201–209. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_22\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_22(2)).
16. Михайленко В. М. Динаміка середньонадніпрянсько-поліського діалектного суміжжя у світлі ізофон : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. Київ, 2002. 23 с.
17. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнослов'янських говірок : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. Київ, 2002. 23 с.
18. Юсікова О. Динаміка говірки як об'єкт дослідження. *Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти*. Глухів, 2005. С. 97–101.
19. Ястремська Т. О. Динаміка діалектних явищ у тексті. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ, 2015. С. 480–492.

Список обстежених населених пунктів

Б-О – Білі Ослави, Ч-О – Чорні Ослави, Ч-П – Чорний Потік, Д – Делятин, Зел – Зелена, Сад. – Саджавка, Пер. – Перерісль, Зар. – Заріччя, Пн. – Пнів, Макс. – Максимець.

References

1. Bihusiak, M. V. (2015). Dynamika semantychnoi struktury nazv budivelnnykh protsesiv, dii ta yikh vykonavtsiv u hovirkakh peredkarpatskoho arealu. [Dynamics of the semantic structure of names of building processes, actions and their performers in the dialects of the Carpathian region]. In : *Slovo* [Word], 2(30), 76–85 (in Ukr.).

2. Bihusiak, M. (2015). Dynamicichni protsesy v ahrarnomu dyskursi hovirok Prykarpattia [Dynamic processes in the agrarian discourse of the dialects of the Precarpathians]. In : *Volyn – Zhytomyrshchyna* [Volyn – Zhytomyr region], 26, 18–28 (in Ukr.).
3. Borys, L. M. (2015). Dynamika tematychnoi hrupy leksyky yizhi ta napoiv u bukovynskykh hovirkakh [Dynamics of the thematic group of food and beverage vocabulary in Bukovinian dialects]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Chernivtsi, 20 (in Ukr.).
4. Vakulchuk, S. P. (2012). Do pytannia doslidzhennia dynamiky hovirok [To the question of studying the dynamics of dialects]. In : *Linhvistyka*, 1 (25), 50–58 (in Ukr.).
5. Voloshynova, M. O. (2014). Dynamika tradytsiinoi predmetnoi leksyky v ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirkakh [Dynamics of traditional subject vocabulary in Ukrainian eastern slobodian dialects]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Luhansk, 20 (in Ukr.).
6. Havadzyn, O. Ya. (2014). Nazvy odiahu, vzuttia, holovnykh uboriv, prykras Pokuttia: struktura, semantyka, arealohiia [Names of clothes, footwear, hats, decorations Pokuttia: structure, semantics, and areas]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Ivano-Frankivsk, 20 (in Ukr.).
7. Hlukhovtseva, K. D. (2005). Dynamika ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok [The dynamics of Ukrainian eastern slobodian dialects]. Luhansk: Alma-mater, 592 (in Ukr.).
8. Hrymashevych, H. I. (2011). Dynamika leksyky odiahu v hovirkakh Serednoho Polissia [Dynamics of the vocabulary of clothes in the dialects of Middle Polissya]. In : *Filolohichnistudii. Naukovyivisnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 6, 133–139 (in Ukr.).
9. Hrytsenko, P. (1994). Prostir i chas u linhvistychnii heohrafii [Space and time in linguistic geography]. In : *Problemy suchasnoi areolohii*. Kyiv : Nauk. dumka, 102–110 (in Ukr.).
10. Kysilevskyi, K. (1954). Nadprutskyi hovir [Nadprutsky speech]. In : *Zapysky NTSh*. T. 162. Zbirnyk filolohichnoi sektsii. Niu-York – Paryzh, 25, 8–50 (in Ukr.).
11. Kostiv, O. M. (2003). Dynamika i statyka v dialektnykh prostorovykh konstrukttsiakh (na materialii II tomu AUM) [Dynamics and statics in dialectal spatial constructions (on the material of the II so AUM)]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Lviv, 20 (in Ukr.).
12. Kots-Hryhorchuk, L. (2002). Linhvistychno-etnoghrafichne doslidzhennia ukrainskoho diialektnoho prostoru [Linguistic and ethnographic study of the Ukrainian dialectal space.]. Niu-York; Lviv, 268 (in Ukr.).
13. Lesiuk, M. P. (2011). Dynamicichni protsesy v hovorakh Prykarpattia [Dynamic processes in the dialects of Prykarpattia]. In : *Movoznavstvo*, 4, 22–35 (in Ukr.).
14. Marieiev, D. (2013). «Atlas ukrainskoi movy» yak baza vyvchennia dynamiky hovirky [Atlas of the Ukrainian Language as the basis for studying the dynamics of the dialect]. In : *Volyn-Zhytomyrshchyna*, 24, 63–67 (in Ukr.).
15. Martynova, H. I. (2010). Statychnye y dynamiczne u fonetychnii i fonolohichnii systemakh pivnichnykh serednonaddniprianskykh hovirok [Static and dynamic in the phonetic and phonological systems of the Northern Middle Dnieper dialects]. In : *Volyn – Zhytomyrshchyna*. 22 (2), 201–209. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_22\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2010_22(2)_25) (in Ukr.).
16. Mykhailenko, V. M. (2002). Dynamika serednonaddnipriansko-poliskoho dialektnoho sumizhzhia u svitli izofon [Dynamics of the Middle Dnieper-Polissya dialect border in the ligh to fan isophone]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language). Kyiv, 23 (in Ukr.).
17. Tyshchenko, L. M. (2002). Strukturna orhanizatsiia dynamika pobutovoi leksyky pvidennoslobozhanskykh hovirok [Structural organization and dynamics of the house hold vocabulary of the South-Slobozia dialects]. Extended abstract of PhD dissertation. Kyiv, 23 (in Ukr.).
18. Yusikova, O. (2005). Dynamika hovirky yak obiekt doslidzhennia [Dynamics of conversation as an object of research]. In : *Dialektna leksyka: leksykologichnyi, leksykohrafichnyi ta linhvoheohrafichnyi aspekty*. 97–101 (in Ukr.).
19. Yastremska, T. O. (2015). Dynamika dialektnykh yavyshech u teksti [Dynamics of dialect phenomena in the text]. In : *Dialekty v synkhronii ta diakhronii: tekst yak dzhereło in hvistychnykh studii*. Kyiv, 480–492 (in Ukr.).

L. N. KYSLYAK. STATIC AND DYNAMIC IN THE DIALECTS OF NADVIRNA DISTRICT OF IVANO-FRANKIVSK REGION

Summary. Introduction. *The study of the dynamics of dialectal speech is one of the important problems of modern dialectology. The analysis of scientific works on dynamic processes in the dialects of the Ukrainian language has allowed to identify different approaches to their study: synchronous simultaneous measurement of elements in the linguistic space involving methods and data of the linguistic geography and consideration of static and dynamic elements in their historical development, recorded at different intervals.*

Purpose. *The purpose of the investigation is to identify static and dynamic phenomena in the dialects of Nadvirna.*

Methods. *The use of comparative and descriptive methods has made it possible to trace the changes that have taken place in the dialects over almost a century.*

Results. *The article points out that the elucidation of the nature, directions and stability of changes in individual segments of the system of different language levels is possible only if the dynamic and static elements are defined in the dialect. The main features of the Nadprut (Pokut-Bukovynian) dialect, described in K. Kysilevsky's research on the materials collected during 1919–1940, and modern texts recorded during field expeditions in the dialects of Nadvirna district are compared. It has been found out that most of the analyzed phonetic and morphological features are static; some phenomena show attenuation in the dialects of Nadvirna, as now we only record them in the speech of the older generation; in some dialects the phenomena characteristic of the eastern part of the Nadprut dialect are revealed.*

Originality. *The state of preservation of phonetic and morphological features of the dialects of Nadvirna district of Ivano-Frankivsk region is revealed.*

Conclusion. *Comparison of different time evidences of the dialects of Nadvirna district has confirmed the opinion of the researchers that the phonological and grammatical systems are the least open to changes and show the stability of the dialects of Nadvirna for almost a hundred of years. We see the prospect of the investigation in the study of the dynamics of the dialects at the lexical-semantic level.*

Key words: *dialects of Nadvirna district, Pokut-Bukovynian dialect, Nadprut dialect, dynamics of a dialect, dynamic processes in a dialect.*

Надійшла до редакції 13.01.21

Прийнято до друку 05.03.21